

▪ Teksti ja kuvat: Leena Kärkkäinen

Kirjoittaja työskentelee asiantuntijana Savonia-ammattikorkeakoulussa

Euroopan maaseudun
kehittämisen maatalousrahasto:
Eurooppa investoi maaseutualueisiin

Tanskalaiset umpparit ovat VIC-lehmiä

Virtaviivaistaminen on sana, joka kuvaa hyvin tanskalaisten tilojen umpilehmäkäytäntöjä. Yksilöjen sijaan keskitytään enemmän ryhmiin. Umpi- ja transitiokauden merkitys tiedostetaan kuitenkin hyvin, ja se koetaan hyvin tärkeäksi vaiheeksi lypsylehmän tuotantokierrossa. Nämä ovatkin tanskalaisten mukaan VIC-lehmiä eli Very Important Cows.

Teimme Umpi – Hyvinvoiva umpilehmä -hankkeen ja Maidosta maitoon -hankkeen yhteisen opintomatkan kuudelle tanskalaiselle lypsykarjatilalle, joilla tutustuimme sikäläisiin umpi- ja vastapoikineiden lehmien hoitokäytäntöihin. Tilat olivat voimakkaasti kehitettyjä 200–380 lehmän karjoja Keski-Jyllannissa.

Tässä kokoluokassa yksilöiden merkitys pienenee. Toisaalta jotkut karjanomistajat pitivät kokoluokkaa sen verran pienenä, ettei erityistarpeita pysty kaikissa vaiheissa huomioimaan kustannus- ja työnkäyttösyistä.

Keskituotokset tiloilla vaihtelivat Tanskan keski-
verrosta 11 000 EKM-kilosta 14 000 EKM-kiloon. Viidel-
lä tilalla lypsyjärjestelmänä oli robotti- ja yhdellä tilalla
asemalypsy. Opintomatkan vierailutilat olivat Sønder
Byskov, Østergård, Højbogård, Toftegaard, Lyngsø Søn-
dergaard ja Villemosegård.

Umpikauden alku

Umpikauden pituus Sønder Byskov -tilalla on 55–60 vuoro-
kautta nuorilla lehmillä ja 45–50 vuorokautta vanhem-
milla lehmillä. Ensimmäisen kauden lypsäneille halutaan antaa hieman pidempi aika toipua lypsykaudesta. Højbogårdin tilalla ummessaoloajat ovat ensikoilla 8

viikkoa ja muilla 7 viikkoa. Puolitoista kuukautta tuntui olevan yleinen ummessaolokauden pituus muilla vierailutiloilla.

Valmistautuminen umpikauteen alkaa jo noin kuukautta ennen aiottua päivämäärää. Silloin aloitetaan väkirehuannoksien vähentäminen ja lypsykertojen rajoittaminen robotilla. Esimerkiksi 40 kiloa päivässä lypsävältä lehmältä ne rajoitetaan kolmeen kertaan. Lisäksi tässä vaiheessa testataan maito mahdollisten utaretulehdusbakteerien varalta.

Umpeenlaitto aloitetaan tietyinä viikonpäivinä ja se tehdään aina ryhmälle. Päivän valinta riippuu tilan ruutiineista ja tässä toteutetaan Tanskassa paljon käytetty Lean-menetelmää. Lehmät siirretään joko erilliselle umpetusosastolle tai suoraan ummessaolevien ryhmään.

Karjoissa, joissa lehmät siirretään suoraan umpiosastolle, niitä ei sen jälkeen enää lypsetä. Tällaisilla tiloilla lehmille annetaan kipulääkettä mahdollisen utaretulehdushoidon ja vahatuubien lisäksi, koska maitomäärä umpeen laitettaessa voi olla 25–40 kg. Vahatuubeja käytetään ainakin osalle lehmistä tavanomaisilla tiloilla, mutta luomutiloilla niitä ei saa käyttää. Olkipohjaisessa umpiosastossa niiden käyttö olisi kuitenkin hyödyllistä.

Højbogårdin tilalla, jossa on lypsyasema, sekä kahdella robottilalla, jossa on erillinen umpeutusosasto, lehmiä lypsetään harvennetusti ennen lopullista umpeenlaittoa. Osalla lypsy tehdään 24 tuntia edellisestä lypsystä. Højbogårdin tilalla on pisin umpetusjakso, viisi päivää. Lehmät siirretään tiistaina umpetusosastolle. Keskiviikkona niitä käytetään lypsyllä kerran. Perjantaina on seuraava lypsy ja silloin laitetaan tarvittaessa penisilliini. Lauantaina lehmät siirretään muiden umpilehmien joukkoon.

Lopputiineyden ja poikimisen aikoihin halutaan lehmien sorkkien olevan kunnossa. Sorkat hoidetaan joko umpeenlaiton yhteydessä tai vähän ennen sitä. Tähän vaikuttaa se, tekekö

Umpi - Hyvinvoiva umpilehmä -kehittämishanke on Savonia-ammattikorkeakoulun hallinnoima, ja osatoteuttajina ovat Luke ja TTS Työteho-seura. Hankkeen päärahoittajana on Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahasto. Rinnan tämän hankkeen kanssa on Umppari - Onnellinen umpilehmä -koulutushanke. Lue lisää hankkeiden yhteisiltä sivuilta osoitteesta umppari.savonia.fi.

Umpi ja Umppari -hankkeet lehmän hyväksi

Umpi - Hyvinvoiva umpilehmä -kehittämishanke on Savonia-ammattikorkeakoulun hallinnoima, ja osatoteuttajina ovat Luke ja TTS Työteho-seura. Hankkeen päärahoittajana on Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahasto. Rinnan tämän hankkeen kanssa on Umppari - Onnellinen umpilehmä -koulutushanke. Lue lisää hankkeiden yhteisiltä sivuilta osoitteesta umppari.savonia.fi.

Lyngsø Søndergaard -tilan umpiosasto.

Østergård -tilalla umpilehmien osasto on tehty vanhaan navettaan.

Villelosegårdin tilan väljä poikimaosasto. Vasemmalla yksilökarsinoita poikimista varten.

Sønder Byskov -tilan umpiosasto. Lehmien kuntoluokka pitää pysyä mahdollisimman samana kaikissa vaiheissa, jotta eläimet pysyvät terveinä.

Valmistautuminen umpikauteen alkaa jo noin kuukautta ennen umpeutuspäivää.

sorkkahoidon tilanväki itse vai käykö sorkkahoitaja sen tekemässä.

Umpilehmien ruokinta

Umpilehmien ape oli tavanomaisilla tiloilla lähes kaikilla sama. Komponentteina olivat maissisäilörehu, olki, soija, kivennäinen ja E-vitamiinilisä. Luomutilalla ei kasvateta maissia, joten heillä on maissin asemasta nurmisäilörehua tai heinää. Højbogårdissa umpilehmille annetaan ensimmäisen sadon nurmisäilörehua, koska siinä on alhaisempi apilapitoisuus sekä parempi anioni-kationi-suhde umpilehmille. Osalla tiloista oli sama ape koko umpikauden ajan, toisilla oli eri appeet alku- ja loppu-umpeutuskaudelle.

Højbogårdin tilanväki kertoi, että he ovat säätäneet appeen energiapitoisuutta, koska aiemmin oli ongelmia jälkeisten jäämisessä. Energiapitoisuuden säätäminen on kuitenkin tarkkaa, sillä liian korkea pitoisuus taas lisää poikimahalvauksen riskiä.

Umpiappeen kivennäinen vaihteli tilojen välillä. Jos tilalla oli kahta eri apetta umpilehmille, niissä oli eri kivennäisseos. Jos oli vain yksi ape, siinä oli umpilehmille tarkoitettua kivennäistä, jossa on matala kalsiumpitoisuus.

Tiloilla, joilla oli umpilehmille kahta eri apetta, alku-umpikauden appeessa oli lypsävien kivennäistä ja loppu-umpikauden appeessa umpilehmien matalakalsiumista kivennäistä. Lyngsø Søndergaardin tilalla oli aiemmin ongelmia poikimahalvauksista, mutta se korjaantui lähes täysin, kun poikivien appeessa ryhdyttiin käyttämään anioni-kationi-kivennäistä.

Poikiminen

Lehmä siirretään olkipohjaiseen poikimakarsinaan kahdesta päivästä viikkoon ennen odotettua poikimista. Useilla tiloista on tämän lisäksi vielä yksilökarsinat, joihin lehmä siirretään juuri ennen poikimista. Luomutiloilla, joita ovat vierailutiloista Toftegaard ja Højbogård, vasikan ja emän pitää olla yhdessä 24 tuntia poikimisesta. Vasikan maidonjuonti varmistetaan.

Ei-luomutiloilla käytännöt vaihtelivat. Vasikan annetaan joko juoda itse emästä tai otetaan pakastimesta vasta-ainemäärältään hyväksi testattua ternimaitoa.

Joillakin tiloilla lehmälle annetaan poikimisen yh-

teydessä kalsiumia ja energijuomaa. Toisilla tiloilla lehmät saavat energialiusta kuukauden ajan poikimisen jälkeen robotilta.

Lehmä laitetaan joko heti poikimapäivänä muiden lypsävien sekaan tai se saa olla poikimakarsinassa pari päivää poikimisen jälkeen. Samalla kun lehmä siirtyy lypsosastolle, vaihtuu ruokinta umpiappesta lypsävien appeeksi. Joillakin tiloilla on robotin takakierto-osasto, jossa vastapoikineet lehmät saavat olla muutaman päivän, ja niitä on karjanhoitajien helpompi tarkkailla.

Väkirehun määrä robotilla nostetaan tavoitemaitomäärän mukaiselle tasolle kahdessa viikossa useamman kerran poikineilla ja kolmessa viikossa ensikoilla.

Vastapoikineiden tarkastus

Vierailutiloistamme Højbogårdin tilalla eläinlääkäri käy kerran viikossa ja Villemosegårdissa joka toinen viikko tekemässä vastapoikineiden eli fresh cow -tarkastuksen. Tarkoituksena on saada kiinni riskieläimet jo ennen kuin mikään akuutti ongelma ennättää puhjeta yksilötasolla.

Karjakohtainen näkökulma auttaa hahmottamaan mahdollisia ruokinta- ja muita ongelmia. Jos samaa ongelmaa esiintyy 10–15 prosentilla karjan lehmistä, on syytä tehdä korjaavia toimenpiteitä. Tarkastus tehdään yli 4 päivää poikimisesta, joten jos eläinlääkäri käy joka viikko, tarkastetaan lehmät, joilla on kulunut 5–12 päivää poikimisesta. Jos eläinlääkäri käy joka toinen viikko, tarkastus on 5–19 päivää poikimisesta.

Eläinlääkäri tarkistaa kohdun ja emättimen palautumisen, sonnan laadun, ketoaineet, kuntoluokan ja utareterveyden. Tarkastus vie 15–20 sekuntia terveellä lehmällä. Kohdun ja emättimen tarkistuksen eläinlääkäri tekee tunnustelemalla ja haistelemalla. Sonnasta näkee ruokinnan onnistumisen. Sen pitää olla viskositeetiltään sopivaa, ei liian löysää eikä liian kovaa. Jos sonnassa on sulamatonta ainesta, kuten olkea tai soijaa, pitää rehunkäsittelyä säätää.

Ketoosi tutkitaan liuskojen avulla virtsasta. Kuntoluokitus tehdään sekä tässä vaiheessa että 2–3 viikkoa ennen umpeutusta. Sopiva kuntoluokka on 3,5 eikä se saisi muuttua näiden kahden mittauskerran välissä. Utareterveyden tarkistaa joko eläinlääkäri lettupannutes-

**Osalla tiloista
umpeutus
tehdään erillisellä
umpeutusosastolla
asteittain.**

Lyngsø Søndergaard -tilan sorkkahoitoteline. Sorkat hoidetaan aina umpeenlaiton yhteydessä.

Toftgaard-tilan poikimaosasto, taustalla poikivien yksilökarsinat.

tillä tai tilanväki hoitaa asian. Villemosegårdin tilalla tieto saadaan robotilta.

Valmistautuminen seuraavaan kauteen

Valmistautuminen seuraavan umpikauden jälkeiseen tuotoskauteen aloitetaan jo edellisellä umpikaudella. Kuntoluokka pitää pysyä mahdollisimman samana lehmän elämän kaikissa vaiheissa, jotta eläin pysyy terveenä ja palautuu poikimisesta. Näin siemennys pystytään aloittamaan 50 päivää poikimisesta.

Sønder Byskov -tilalla 90 prosenttia lehmistä saadaan tiineiksi 100 päivän sisällä edellisestä poikimisesta. Kun poikimaväli ei veny, lehmät saadaan pysymään sopivassa kuntoluokassa ja näin ollen terveempinä. •